

Felcím: **Sajtóapostolból apostolutód (6. rész)**

Cím: **A falu ijesztő csendben várakozott**

Alcím: **Szerdahelyi Csongor beszélgetése Huzsvár László (1931-2016) nyugalmazott nagybecskereki megyéspüspökkel 2012-ben**

– **Föl sem merült önökben a menekülés gondolata?**

– Úgy éreztük, hogy nincs miért, bár a hírek ijesztőek voltak, és sokakat arra ösztökéltek, hogy menekülni próbáljanak. A szovjet katonák nőkkel szembeni viselkedésének a híre megelőzte érkezésüket. Horgosról mintegy tíz család távozott. Általában Budapestre mentek, rokonoknál és ismerősöknél húzták meg magukat. Emlékszem, hogy az egyik család minket is felszólított, hogy velük együtt meneküljünk. A szüleim erről eleinte hallani sem akartak, később az ijesztő hírek hallatára ők is elbizonytalanodtak. Végül apám józan ítélőképessége kerekedett felül, és azt mondta: az a borzalom, amitől félünk, máshol is utolérhet bennünket: „Maradunk – mondta. – Itt éltünk, itt születtünk, és ha kell, itt is halunk meg.” Mindenki azt kérdezte, hogy vajon lesz-e megtorlás? Bár a sajtó nem írt róla, a falu lakossága akkor már tudott az újvidéki, zsablyai, csúrogi eseményekről, ahol a beszivárgó partizánok miatt 1942-ben a magyar hadsereg végbe vitte a „hideg napok” borzalmait, és tartani lehetett a szerbek várható bosszújától. Az újságok még ekkor is a csodafegyver, bizonyos V-1, V-2 közeli bevetéséről cikkeztek, amely fordít a hadiszerecsén, a káosz megszűnik, és visszatérnek a bátor német csapatok. Ebben már senki sem hitt. Az iskolai tanítás megszűnt. Odahaza maradtam, és részesülhettem az „élményben”: érkeznek a szovjet csapatok előőrsei. A szovjet hadsereg egységei Törökkanizsánál hídfőt emeltek Magyarkanizsa irányában és ugyanezekben az utolsó napokban, október 7–9. között észak felől német motorizált egységek érkeztek ágyúkkal felszerelve. A falu közepén is ágyúfészeket építettek. Éjszakánként hallottuk, hogy ágyúznak Martonos és Kanizsa irányából, tőlünk mindössze 8–16 kilométernyi távolságban. Október 6-án még megtarthattuk az aradi vértanúkra emlékező ünnepséget. A falu úgynevezett senki földje volt két-három napon át. A német katonaság motorizált egységei és a magyar utóvédek váratlanul, gyors ütemben eltávoztak, a szovjet előőrsek fokozatosan megérkeztek október 10-én a délutáni órákban. Este a falu dobosa az utcákon pergette a dobot és kihirdette, hogy a népfelszabadító szovjet hadsereg megérkezett és velük párhuzamban a partizán egységek,

akik megalakítják a faluban a katonai jellegű népbizottságot. Senki sem sejtette, mit hoz a holnap. A falu ijesztő csendben várakozott.

Közcím: **A plébános halála egy mondat miatt**

– **A partizánok megérkezése után Horgoson is elkezdődtek a megtorlások?**

– Néhány nap múlva a férfiakat éjszaka előhívták a családi házakból és közölték velük, hogy ismeretlen helyre viszik őket. Többek között a falu plébánosát, Virág Istvánt is kihívták a plébániáról éjnek idején. A segédlelkészeknek nem esett bántódásuk. Suttogó hír kelt szárnyra, hogy kivégezték az elhurcoltakat. Édesapámat nem sorolták a háborús bűnösök közé, ezért nem esett bántódása.

– **Volt valami okuk rá, hogy a plébánost elvigyék?**

– A Tisza melletti települések plébánosait szinte mind elvitték. Az alakuló Tito-féle hatalom azért akarta a magyar értelmiség kiemelkedő személyiségeit eltávolítani, hogy ne legyenek olyan vezető egyéniségek, akik valami módon, nemzetközi fórumokon érdemben képviselhetnék a bácskai magyarságot a terület jövőbeni hovatartozását illetően. A cél az volt, hogy a térség értelmiségi réteg nélkül maradjon, és ez által lehetetlenné tegyenek minden olyan törekvést, amely veszélyeztethetné a régi jugoszláv határok sértetlenségét. Az apát plébános úr 1943-ban, amikor fölavatták a már említett emlékművet a falu közepén, az ünnepi szentmisén szentbeszédében állítólag azt mondta, hogy húsz év után végre ismét szabadok vagyunk. Ennek a mondatnak volt az áldozata, emiatt kellett meghalnia. De a vele együtt kivégzettek is részben mondvacsinált, részben ártatlan hazafias megnyilvánulások miatt, bosszúból vesztették életüket.

– **Milyen ember volt a plébánosuk?**

– Áldott lelkű ember volt. Fiatal korában Kalocsán volt paptanár, Kárász Imre kegyúr családjának köszönhetően kapott kinevezést Horgosra plébánosnak. Rengeteget segített a falun. Az első világháború előtt került hozzánk. Ő volt a falu levelezője. A frontról a félig vagy egészen írástudatlan férjek tábori postával küldték garmadával a leveleket. A faluban maradt nők pedig válaszoltak rájuk, a plébános gyámolításával. Gyönyörűen fogalmazott. Az ákombákom betűkkel írt katonaleveleket vagy az itthoniak leveleit átfogalmazva küldte tovább. A falu vigasztalója volt, aki mindent megtett azért, hogy enyhítse a szívek fájdalmát.

– **Amikor elhurcolták Virág atyát, kaptak új plébánost?**

– Az egyik segédlelkészt, Körmöczi atyát nevezték ki plébániai kormányzónak, gyakorlatilag plébánosnak. Őt is kétszer–háromszor összeverték, mert igyekezett védeni a templomot, amit újból és újból feltörték a szovjet katonák. A szentségház izgatta őket. Egyik ilyen alkalommal az atya átmenekült a templom közelében lévő kastélyba, ahol a kegyúr és családja lakott. Ott szállásoltatta be magát a szovjet garnizonparancsnok is. Összeverve, véresen jelentkezett a főtisztnél, akinek szerbül tudta megmagyarázni, hogy szovjet katonák verték őt össze. Az őrnagy azon nyomban kezébe vette a pisztolyt és kísérijével a helyszínre indult: „Jöjjön és vezessen!” – mondta a papnak. Még ott találták a templomban randalírozó katonákat. Kivezényelte őket a templom mellé, mind részeg volt. Azt kérdezte az összevert paptól, hogy melyik volt az, aki önt verte? Mutasson rá! Körmöczi atya nem sejtette, hogy mi következik. Rámutatott a részeg katonára. Az őrnagy ott, a helyszínen lelőtte. Társaival sírgödört ásott és azonnal eltemettette őt a templomkertben. Majd megbilincselte a másik kettőt és átkísértette őket a kastélyba, a katonai rendőrségre. Búcsúzóul megveregette a plébános vállát, és azt mondta, hogy többé ilyesmi nem történhet.

– **E sok borzalomtól hamar felnőtté válik a gyerek, nem?**

– Igen, a felnőtté válásom ebben az elképesztően zűrzavaros időszakban következett be. Láttam a német és a magyar katonaság távozását, az elcsigázott szovjet katonaság beérkezését és szörnyűséges viselkedését a női nem irányában. A lerészegedett katonák éjszakai orgiái mind-mind hatottak rám. Ekkor tapasztaltam meg, hogy mi is lakozik az emberben, amikor emberségéből kivetkőzik. Megrázó élmény volt ez egy 14 éves fiatalember számára. Hallottam a kivégzések hírét, láttam a megállíthatatlan történéseket. A szegedi három év után, amely bennem a lelki és a nemzeti öntudat tekintetében is fejlődést hozott, bizonyos lelki összeomlás következett. Amit Szeged épített bennem, most köddé vált. Rám köszöntött a helyzet okozta szomorú valóság. Minden este megérkezett a falunkba az újabb szovjet katonai különítmény. Az asszonyoknak mindenütt rabszolgaként főzni kellett, a fiatalabbakat elbújtatták kukoricaszárakból rakott menhelyekre, vagy a még előzőekben épített légvédelmi árkokba, amelyek tetejére a parasztgazdák szalmakazlakat helyeztek. Titokban etették őket. A falunak már fogytán volt az élelmiszere. Napirenden voltak a titokban végbevitt disznóvágások, és a félig feldolgozott disznóoldalak rejtegetése.

Közcím: **Teljes káosz alakult ki a lelkemben**

– **Akik az ilyet csak filmekből, elbeszélésekből ismerik, azt hiszem, fel sem tudják fogni, milyen sérüléseket kap az ember, ha ilyen borzalmakat él át.**

– A három éven át védetten nevelt, istenkereső, de gézengúz kamasz AC titkár szívében–lelkében teljes káosz alakult ki. Nehéz megfogalmaznom ezt az állapotot. Nagy változáson mentem át ezekben a napokban. Odahaza tartózkodtam 1944 őszétől, amikor végbement az említett megtorlás. Teli volt a falu félelemmel. A következő év tavaszán éppen vízért mentem az utcánkban lévő artézi kúthoz, amikor odalépett hozzám egy ismerős szerb asszony, aki szépen beszélt magyarul, – bizonyos Terzinné – és csodálkozva kérdezte: „Te idehaza vagy?” Visszakérdeztem: „Hol legyek?” „Kanizsán megnyílt az algimnázium – válaszolta. – Menj, és ne veszítsd el a tanévet! Van már lehetőség tovább folytatni a tanulmányaidat.” Ez a jó szándékú szerb asszony, akinek a lánya magyar férfihez ment feleségül, figyelmeztetett, hogy azon nyomban menjek és érdeklődjem a továbbiakról. Szüleimnek jeleztem, hogy Magyarakanizsán algimnáziumot nyitottak. Nem akarták elhinni. Édesapám fölkereste az említett asszonyt, aki őt nagyra becsülte. Plébánosunknál, Körmöczi atyánál is érdeklődtem, mert kanizsai születésű volt. Elmondtam, milyen hírt hallottam, meg azt is, hogy nekünk nincs Magyarakanizsán rokonunk, ismerősünk. A plébános kedves, falusias szójárással válaszolta: „Viszlek, fiam, *édsanyámhoz!*” Bekövetkezett az életemben a nem várt, kedvező fordulat.

– Egy pillanatra térjünk vissza a családjára. Az apai rokonságukkal a konfliktusok idővel oldódtak?

– Ezek nem oldódtak addig, amíg mindenki szegény nem lett, vagyis 1944-ig. Ebben az időszakban egy napon a nagymama, akit falusiasan úgy hívtak, „szülike”, nem tudta megállni, hogy ne jöjjön el hozzánk, hogy megtudja, mi van velünk. Éjszakánként a nőknek a visítása, jajgatása hallatszott. Szőlőtermelő falunk minden házában volt pince, minden házban volt bor. Az átvonuló orosz katonák, akik esténként megérkeztek, állandóan részegek voltak. Szörnyű fosztogatás folyt. Lerongyolódott, piszkos katonák, akik teljesen kivetköztek emberségükből, követelődztek. Így kellett tölteni az éjszakákat körülbelül másfél éven át. Amikor szülike eljött, csak annyit mondott: „Eljöttem gyerekeim, hogy tudjam, mi van veletek”. Az apám lehajtott fejjel hallgatott, nem volt lelkierője szólni az anyjához, aki ekkor nevezte először édesanyámat a fia feleségének. Ott voltam. Torkomba szorult nekem is a levegő, de a család másfél évtizedes konfliktusa végre oldódni kezdett.

– Van ebben valami nagyon megrendítő, hogy az egyik drámát egy teljesen más természetű dráma segíti megoldani.

– Ettől kezdve elviselhető volt a családi kapcsolat. Mondanom sem kell, hogy az édesapám fivérei mind az édesanya felfogását osztották, miután 1932-ben a szüleimet kiutasította a nagygazda Huzsvár család. A fivérek is megszakították az apámmal a

kapcsolatot. Ha találkoztak az utcán, kényszeredetten köszöntötték egymást. Az egész nagy rokonságból csak a martonosi Fekete–Császár család karolt föl bennünket és fogadott el.

Közcím: **Három óra alatt Horgosról Kanizsára**

– **1945 tavaszán édesapjával és plébánosával elindult Horgosról**

Magyarkanizsára, hogy ismét tanulhasson. Hol van ez a település?

– Mindössze 16 kilométerre Horgostól, de a körülmények miatt ez akkor nagy távolság volt. A szinte kocsi és ló nélkül maradt faluban édesapám valahogy szert tett egy rozoga szekérré és egy gebére, amely a bőrén kívül viselte a csontjait, de azért még húzta a kocsit. Azt mondta az atya, hogy a legszükségesebb fehérneműt és ruhát vigyük mindjárt magunkkal. Felültünk az apámmal a rozoga kocsira, az atya is velünk jött. Három óra alatt átvergődtünk Kanizsára. Ott nem voltak szovjet katonák, teljes volt a csend. A partizánok alakította népbizottság átvette a város vezetését, ami egyfajta biztonságot jelentett. Ott is volt megtorlás, százegynéhány férfi tűnt el Kanizsáról. A plébános időben elmenekült. Viszont a szomszédos Tótfalu plébánosát, Szabó Dénest Kanizsa határában szörnyű módon megkínózták és kivégezték. A kisváros rettegetésben élt. A lakosságot ekkor már igyekezett megnyugtatni az új hatalom, hogy további megtorlások nem lesznek, de felelőtlen elemek még itt-ott garázdálkodtak. Odaértünk a plébános atya édesanyjának a kapuja elé. Dörömböltünk. Fél óráig kellett kiáltoznunk, mire kinyílt a kapu. Édesanyja orosz katonákra gondolt. Helyettük látott egy gebét, egy rozoga kocsit, rajta egy kölyköt, az apámat, a saját pap fiát és a kocsist. A plébános atya megölelte, megcsókolta az édesanyját és azt mondta neki, hogy maga helyett egy fiút *fiának* hozott. Az első világháború után, amikor átszökött Kalocsára a szerb–magyar zöldhatáron, befogadta egy kalocsai család. Éppen a Kun Béla-féle kommün volt hatalmon, szétzavarták a szemináriumot, a paptanárok titokban tanították őket. „Emlékezzen rá édesanyám, hogy mennyire örült annak, hogy volt, aki családtagként befogadott engem. Ugye, most ezzel a fiúval maga is fiaként bánik, amint annak idején a jószívű kalocsaiak velem tették?”

– **Ekkor már ön kispapként vagy kispap jelöltként volt számon tartva?**

– Még véletlenül sem. Ekkor voltam abban a pszichikai meghasonlottságban, amiről az előbb már beszéltem, amit a szegedi három és fél év, majd a szovjet katonaság emberségből kivetkőzött viselkedése, erkölcsi züllöttsége, a részeg katonák tivornya és a kamaszkori feszültségek mindent összezavartak a fejemben. Horgoson egy Kurucz János nevű fiatalember részeg katonától védte volna menyasszonyát, mire a katona a helyszínen

agyonlőtte. Az ilyen esetek nagyon hatottak kuszált érzésvilágomra. Mindezek után a Gondviselés ajándéka volt az említett szerb asszony jó szándékú tanácsa, s hogy Kanizsára kerültem, vallásos családi környezetbe.

(Folytatjuk)

Képaláírás:

H_1_6resz: Huzsvár „Lacika” elsőáldozás után